

Loopealseid (rahvusvahelisema terminiga alvareid) on kõige lihtsam iseloomustada kui õhukesemullalisi lubjarikkaid niite, millel puud ja põõsad praktiliselt puuduvad. Loopealsetel võib mullakihi tusedus ulatuda kahekümne sentimeetrini, kuid kohati võib see ka täielikult puududa ning taimkatet leidub sellistel juhtudel vaid kaljupragudes ja väiksemates lohkudes.

Lõo loopealne Saaremaal 2012 a. Foto autor Meeli Mesipuu

Sademetes vähesuse korral on loopealsetele iseloomulik see, et nad kuivavad aluspõhjani läbi. Sellele aitavad kaasa õhuke mullakiht, hõre taimkate ja tuultele avatud maastik. Tõsisemad põuad mõjutavad väga oluliselt ka alvarite taimestiku liigilist koosseisu, sest põuakahjustustest taastumine võib erinevatel liikidel aastaid aega võtta. Samas võib vihma korral enne tuhkkuiva mullaga alal tekkida ajutine tiik kuna paepõhi takistab vee ära valgumist. Talvel võivad tuuled loopealse lumest puhtaks pühkida ja külma mõjul võivad tekkida mullakerked, sarnased neile,

mida on kirjeldatud igikeltsa aladel. Nii võib eri aastatel sama loopealne väga erinev välja näha.

Loopealseid saab jaotada mitmesse rühma vastavalt kasvukohatingimustele ja sellest sõltuvale liigilisele koosseisule. Mulla niiskustingimuste alusel saab eristada niiskeid loopealseid, kuivi õhukese mullaga loopealseid ja keskmise niiskusega loopealseid tusedamal mullal. Viimased on natuke erinevad mereäärsetel klibuvallidel ja kohtades, kus lubimaterjal on segatud liivaga. Isemoodi on ka loopealsed Põhja-Eestis võrrelduna Lääne-Eesti loopealsetega.

[Pilte loopealsetest](#)

Levik

Loopealseid leidub Läänemere saartel (Gotlandil ja Ölandil Rootsis, Saaremaal, Hiiumaal, Muhus ja väiksematel saartel Eestis) ning Lääne- ja Põhja-Eesti rannikualal. Väiksemate laikudena leidub loopealseid veel Rootsi mandriosas Västergötalandis, Ahvenamaal ja Peterburi piirkonnas. Loopealsetele sarnaseid koosluseid on kirjeldatud ka Kanadast ja USAst Suure järvistu piirkonnast.

Nii Eestis kui Rootsis on loopealsed olnud traditsioonilise külamaastiku lahutamatud osad. Suured muutused maakasutuses selle sajandi keskpaigas andsid aga hoobi ka loopealsetele. Ääremaadel ning kidurakasvulistel loopealsetel lõppes loomakasvatus ning selle tagajärjel senised karjamaad võsastusid. Kui 1930ndatel aastatel hinnati loopealsete kogupindalaks Eestis üle 40000 ha, siis viiskümmend aastat hiljem oli järele jäänud 16000 ha, millest omakorda veerand oli peaaegu kinnikasvanud. Oma osa andis loopealsete kadumisele ka nõukogudeaegsed metsastamiskampaaniad, kus prooviti iga võimalusega puid lubjakaljusse kasvama panna. Juhul kui metsakultuur ka kasvama läks, ei ole kvaliteetset puitu sellistes tingimustes võimalik saada. Kindlaid andmed selle kohta, kui palju on loopealseid praegu, meil puuduvad. Õnneks on uuringud näidanud, et lookooslus on visa ja püsib alles ka kaunikesti kinnikasvanud aladel. Kui õnnestub puhastada ja taas karjamaana kasutusele võtta poolenisti kinnikasvanud endisi loopealseid, siis on head lootused nende taastumiseks.

Taimestik

Puudest põõsastest on loopealsetel tüüpilisemad üksikud või rühmitunud kadakad. Rohurinne on madal ja vaheldusrikas. Taimse biomassi hulk ruutmeetril ulatub 100-300 g kuiva materjalini ja on aastate lõikes väga muutlik, sõltudes peamiselt niiskustingimustest. Taimestiku liigiline koosseis loopealsetel on väga mitmekesine ja omapärane võrrelduna teiste põhjamaiste kooslusega. On liike, mis oma peamise levikuga kuuluvad Kagu-Euroopa stepialadele, nagu kaljupuju (*Artemisia rupestris*), kevadmaran (*Potentilla neumanniana*), aas-hundihammas (*Astragalus danicus*), mägiristik (*Trifolium montanum*), harilik keelikurohi (*Carlina vulgaris*), värv-varjulill (*Asperula tinctoria*), metsülane (*Anemone sylvestris*). Samas on ka liike kaugelt põhjast alpiaasadelt: mägi-kadakkaer (*Cerastium alpinum*), alpi nurmikas (*Poa alpina*), mägimarar (*Potentilla crantzii*). Ölandi Suurel Alvaril on kirjeldatud ka paljusid endeemseid taksonid, kuid Eestis nii eristunud vorme ei ole. Vaatamata ajutiselt väga ebasoodsatele kasvutingimustele on loopealsete liigirikkus väga kõrge. Kõrge väikeseskaalaline liigirikkus asetab alvarid puisniitude kõrval maailma kõige mitmekesisemate koosluste hulka.

Loomastik

Loopealsete piiratud leviku ja nende väiksuse tõttu ei ole neile spetsiifilist loomastikku välja kujunenud. Loopealsetele on tüüpiline avamaastiku liikide domineerimine ning üldiselt sarnaneb ta suuresti rannaniitudele. Sarnaselt rannaniitudele on ka loopealsetele iseloomulik siin pesitsevate kurvitsaliikide ohtrus. Tüüpilised liigid alvaritele on kiivitaja (*Vanellus vanellus*), alpi risla (*Calidris alpina*), punajalg-tilder (*Tringa totanus*), kanepilind (*Carduelis cannabina*), kivitäks (*Oenanthe oenanthe*) jt. Rannaniitudest erinevalt ei pesitse loopealsetel hanelisi.

Inimmõju

Loopealseid on traditsiooniliselt kasutatud karjamaana veiste ja lammaste ning ka hobuste karjatamisel. Maadefitsiidi tingimustes toimus see aktiivselt kuni käesoleva sajandi keskpaigani. Kasutamist heina- või põllumaana on takistanud nende madal saagikus.

Et karjatati kõiki loomi, siis tagasid eri loomaliikide erinevad toitumiseelistused taimeliikidele ühtlasemad tingimused ning ükski liik ei saanud hakata domineerima. Tõenäoliselt puudus neil aladel ka püsiv põõsa- või puurinne, kuivõrd pideva karjatamise tingimustes olid puittaimede kasv ja püsimine raskendatud. Karjatamine on neil aladel hädavajalik ja selle lõppemine viib paratamatult alade kinnikasvamisele.

Et karjamaadest ja heinamaadest oli isegi Lääne-Eestis puudus, siis lasti loomad karjamaadele kohe, kui taimestik oli arenema hakanud ja hoiti neid kuni taimekasvuperioodi lõpuni septembri keskpaigas. Alvaritel jäi karjatamisperiood tavaliselt lühemaks, sest suvise kuivuse järel polnud loomadel seal enam midagi süüa. Karjamaade vähesuse tõttu võis alvaritel ka lühemaajalist ülekarjatamist toimuda. Alvaritelt raiuti kütteks kadakaid ja mände, sest ainult karjatamine ei hoidnud ala võsastumast. Muhu lääneosas köeti veel 1940-50ndatel aastatel puudega vaid leivaahju, kogu nn. pliidikütmine käis kadakatega. Raiuti mitte igaüks oma maalt, vaid külakorda. See tava soikus kolhoosiajal, kui hakkasid levima legendid, et kadakas on looduskaitse all ja seda raiuda ei tohi.

Kaitse

Loopealseid leidis veel 1950ndatel aastatel ligikaudu 44 000 hektaril, peamiselt Ida-Saaremaal, Muhumaal ja Loode-Eestis. 1990ndate lõpuks on neid alles veel kuni 5000 ha kuid suur osa sellest pindalast on tugevalt kadakasse kasvanud. Kaitsealustel maadel asub hetkel umbkaudu 300 hektarit alvareid - Vilsandi ja Lahemaa rahvuspargis, Matsalu looduskaitsealal, Hiiumaa laidude, Sarve poolsaare ja Kostivere kaitsealadel.

Loe lähemalt ka [loopealsete ja kadastike hoolduskavast](#)